

«الحمد لله رب العالمین وصلى الله على محمد وآله الطاهرين واللعن على اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

بحث در ماده امر تمام شد. در ماده امر یعنی (أ، م، ر) در چهار جهت بحث کردیم.

جهت اول این بود که مدلول و موضوع له ماده امر چیست؟

در این جهت اختلاف وجود داشت. بعضی قائل بودند که بین چند معنا مشترک لفظی است و برخی معتقد بودند که مشترک معنوی است یعنی فقط یک معنا دارد. مرحوم آقای آخوند قائل به این شد که ماده امر، مشترک لفظی بین دو معنای طلب و شیء است. محقق نائینی و محقق اصفهانی هر کدام نظراتی داشتند. محقق نائینی قائل به اشتراک معنوی بود و محقق اصفهانی هم ابتدائاً یک نظری را فرمود و در نهایت از نظر خود عدول کرد. نظر امام (ره) را هم عرض کردیم ولی نهایتاً نظر ما این شد که حق در مساله این است که ماده امر، مشترک بین شیء و طلب است.

در جهت دوم بحث در این بود که آیا وجوب مستفاد از ماده امر بالوضع است یا بالاطلاق یا به حکم عقل؟ این جهت هم به تفصیل مورد بررسی قرار گرفت و نظر ما این شد که ماده امر، عرفاً ظهور در وجوب دارد.

جهت دیگری را که مطرح کردیم، بحث از اعتبار علو و استعلاء در ماده امر بود که آیا در ماده امر، علو و استعلاء معتبر است یا خیر؟

در جهت چهارم هم بحث از این بود که طلبی که مدلول ماده امر است، آیا طلب حقیقی است یا طلب انشائی است؟ ما عرض کردیم مدلول ماده امر، طلب مفهومی است یعنی نه طلب حقیقی است و نه طلب انشائی است.

این موارد جهات چهارگانه ای بود که ما در ماده امر مورد بررسی قرار دادیم.

در ادامه محقق خراسانی به مناسبت وارد بحث طلب و اراده شدند که آیا طلب و اراده با هم مغایرند یا متحد؟

این یک بحث بسیار مبسوط و طولانی است که مبتنی بر مقدماتی است و بعد از آن به مناسبت وارد بحث از جبر و تفویض شدند و چون این مباحث به علم اصول ارتباطی ندارد، ما نیز طبق روش بزرگان این بحث را کنار می گذاریم و ان شاء الله در یک فرصت مستقل، در مورد آن بحث خواهیم کرد. این مبحث بسیار مهمی است ولی ارتباطی با علم اصول ندارد و زمان زیادی هم برای بحث نیاز دارد بنابراین ما وارد بحث از صیغه امر می شویم و بحث از این مسئله را به محل و زمان دیگری موکول می کنیم.

صیغه امر

در مورد صیغه امر، مباحث مختلف و متعددی وجود دارد.

جهت اول بحث در مورد صیغه امر (نظیر ماده امر) مدلول صیغه امر است یعنی صیغه امر بر چه چیزی دلالت می کند؟ مفاد و معنا و موضوع له و مدلول آن چیست؟

قبل از آنکه معنای صیغه امر را بیان کنیم، اول باید ببینیم که اصلاً منظور از صیغه امر چیست؟

منظور از صیغه امر

منظور از صیغه امر، همان هیئت (إفعل) است. هیئت به ضمیمه ماده، صیغه امر را تشکیل می دهند یعنی وقتی می گوئیم صیغه امر مثل إضرب یا إفعل یا اکتب یا إعمل؛ همه این موارد یک هیئت و یک ماده دارند. در اینجا ما کاری به ماده یعنی (ض، ب، ر) یا (ع، م، ل) یا (ک، ت، ب) و... نداریم و مورد بحث ما این موارد نیست بلکه مقصود خود هیئت إفعل و آنچه که مشابه هیئت إفعل است، می باشد؛ اعم از ثلاثی و رباعی و اعم از مجرد و مزید و لذا همه را شامل می شود. پس منظور از صیغه إفعل یعنی هیئت با قطع نظر از اینکه ماده دال بر چه معنایی است.

حال اینکه می گوئیم هیئت إفعل به چه معنا است، در واقع می خواهیم موضوع له هیئت افعَل را بدانیم چون هیئت هم، همانند ماده دارای وضع مستقل است. اگر به خاطر داشته باشید در بحث وضع، ما بحثی تحت عنوان وضع هیئات داشتیم. گفتیم مواد مانند (ض، ب، ر) یا (ق، ت، ل) دارای وضع هستند و همانطور که جوامد دارای وضع هستند، مشتقات هم که متشکل از ماده و هیئت می باشند، دارای وضع هستند. وقتی می گوئیم سماء؛ سماء لفظی جامد است که دارای وضع است و برای آسمان وضع شده است. مشتقات هم دارای وضع هستند لکن ماده مشتقات، یک وضع دارد که این وضع نسبت به مبدء اشتقاق صورت گرفته ولی در مبدء اشتقاق اختلاف وجود دارد که آیا مبدء اشتقاق مصدر است یا (ض، ر، ب) است؟

برخی می گویند: مبدء اشتقاق، خود (ض، ر، ب) است بدون هیچ هیئتی حتی هیئت (ضَرَبُ) هم نیست؛ چون خود مصدر هم از مشتقات است. برخی نیز معتقدند: خود مصدر، مبدء اشتقاق است و مشتق نیست ولی حق آن است که خود مصدر از مشتقات است نه اینکه مبدء اشتقاق باشد لذا وقتی می گوئیم: ماده ضَرَبُ مستقلاً دارای یک وضع است، منظور این است که (ض، ر، ب) برای زدن وضع شده است. بر این اساس اگر در هیئت مصدری قرار بگیرد، یک معنا دارد و اگر در هیئت فاعلی یا مفعولی و... قرار گیرد، معنای دیگری پیدا می کند.

پس هانطور که مواد دارای وضع مستقلی هستند و در آن هیچ تردیدی نیست، هیئات هم دارای وضع مستقلی هستند یعنی هیئت ماضی یا هیئت مضارع یا هیئت امر حتی هیئت مصدر یعنی (فَعَلُ) دارای وضع مستقلی هستند که در بحث وضع هیئات، در این رابطه به تفصیل بحث کردیم اما آنچه که اینجا، محل بحث ما است، بحث از وضع هیئت امر یعنی (إفعل و ما يُشابهها) است. می خواهیم ببینیم موضوع له آن چیست و به چه معنا است؟

«الحمد لله رب العالمین»